

FAKTA

Faktakortene giver jer et udpluk af de mest relevante lovtekster, fx underretningspligt, tavshedspligt, udveksling af oplysninger og straffelov, samt definitioner på seksualitet og overgreb.

Sådan kan I gøre:

Brug dem som et udgangspunkt for arbejdet med jeres egen politik. De indeholder nogle af de emner, som I kan have med i jeres overvejelser.

- Tag faktakortene med til de møder, hvor I arbejder med jeres lokale beredskab og politik. Brug dem som reference og inspiration til at afklare værdier og handleveje.
- Tag faktakortene med til personalemødet. Vælg et kort og brug det som udgangspunkt for en dialog om, hvordan I konkret skal handle på baggrund af et lovkrav, eller om hvordan I ser på definitioner af seksualitet og overgreb. Brug det mens I udarbejder politikken, eller brug det til løbende at holde fokus på temaet 'Overgreb', når I har implementeret politikken.

Oversigt over faktakort

1. Skærpet underretningspligt i henhold til Serviceloven § 153
2. Kommunens opgave
3. Indhold i en skriftlig underretning
4. Tavshedspligt, Forvaltningsloven § 27
5. Videregivelse af oplysninger og ”værdispringsreglen”, Persondataloven § 8, stk. 3
6. Udveksling af oplysninger i det tidlige forebyggende arbejde, Serviceloven § 49 a
7. Definition af vold
8. Straffelovens bestemmelser vedrørende vold
9. Definition af seksualitet
10. Definition af seksuelt overgreb
11. Straffelovens bestemmelser vedrørende seksuelt overgreb
12. Tegn og reaktioner på overgreb (5 ark)
13. Grooming

Skærpet underretningspligt i henhold til serviceloven § 153

1

SERVICELOVEN § 153

Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage,

1. at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte
2. at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte på grund af de vordende forældres forhold
3. at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller
4. at et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb.

Underretningspligten er en personlig pligt. Enhver er således ansvarlig for at reagere og handle på sin egen bekymring, hvis man bliver bekendt med et barn eller ung, som kan have brug for hjælp. Du har dermed som enkeltperson pligt til at kontakte kommunens sociale myndigheder og videregive din bekymring for barnet eller den unge.

Kommunens opgave

2

Når kommunen modtager en underretning skal den sikre, at der iværksættes en rettidig og systematisk vurdering af underretningen. Senest 24 timer efter modtagelsen af en underretning skal det vurderes, om barnets eller den unges sundhed eller trivsel er i fare, og om der er behov for at iværksætte akutte foranstaltninger, jf. Serviceloven § 155 stk. 1 og stk. 2.

Når kommunen modtager en underretning skal underretter have kvittering for modtagelsen indenfor 6 dage, jf. Serviceloven § 155 b stk. 1.

Det er kommunens opgave og ansvar at vurdere og træffe beslutning i forhold til, om der skal foretages en politianmeldelse.

Når et barn eller ung har været udsat for overgreb eller ved mistanke om overgreb, skal kommunen benytte det børnehus, som kommunen er tilknyttet til brug for den børnefaglige undersøgelse, jf. Serviceloven § 50 b.

På baggrund af den børnefaglige undersøgelse vurderer kommunen, om der er behov for at iværksætte evt. foranstaltninger i forhold til barnet/den unge og forældrene, jf. Serviceloven § 52.

Kommunen skal orientere underretter om, hvorvidt kommunen har iværksat en undersøgelse eller foranstaltning i forhold til det barn eller den unge, der er underrettet om, jf. Serviceloven § 155 b stk. 2.

Kommunen kan orientere underretter om hvilken type foranstaltning, der er iværksat, hvis oplysningen herom har væsentlig betydning for den støtte, som underretter kan yde barnet eller den unge, jf. Serviceloven § 155 b stk. 3.

Det kan anbefales at orientere sig på stedlig kommunes hjemmeside i forhold til kommunens beredskab om forebyggelse, tidlig opsporing og behandling af sager om overgreb mod børn og unge.

Indhold i en skriftlig underretning

3

Der er ingen formkrav til hvordan man som fagperson skal underrette. For at kommunen kan have et fornuftigt grundlag at vurdere sagen på, er det væsentligt, at underretningen indeholder så præcise oplysninger som muligt, herunder:

- Ajourførte data på barn og forældre, herunder hvem der har forældremyndigheden
- Hvad ved jeg konkret?
- Hvorfra stammer min viden?
- Hvad har jeg observeret, hvornår og under hvilke omstændigheder?
- Generel beskrivelse af barnets fysiske, psykiske og sociale forhold, ressourcer og vanskeligheder
- Adskil beskrivelse og vurdering
- Er underretningen gennemgået med forældrene? (hvis ja, noter forældrenes kommentarer/reaktioner i samarbejde med forældrene – hvis nej, begrund)
- Hvis mistanken retter sig mod en eller begge forældre/stedforældre, skal forældrene/stedforældrene ikke orienteres om underretningen

Det anbefales at orientere sig i stedlig kommunes underretningsskabelon.

Tavshedspligt

Forvaltningsloven § 27

4

Tavshedspligten indebærer, at man som fagperson har tavshedspligt med hensyn til alle fortrolige oplysninger om børn, unge og deres familier, som man kommer i besiddelse af igennem sit arbejde.

Reglerne om tavshedspligt skal bl.a. sikre, at der kun udveksles fortrolige oplysninger om børn og unge og deres familier med andre fagpersoner, når dette er nødvendigt, og når det har et sagligt formål.

Fortrolige oplysninger, er fx oplysninger om race, religion, seksuelle forhold, helbredsæssige forhold, strafbare forhold og væsentlige sociale problemer.

OBS:

Den skærpede underretningspligt går forud for tavshedspligt. Det betyder at man som fagperson er forpligtet til at underrette kommunen i overensstemmelse med Serviceloven § 153, selv i de tilfælde hvor man ifølge lov har tavshedspligt (se Faktakort om Skærpet underretningspligt).

Videregivelse af oplysninger og ”værdispringsreglen”

5

Persondataloven § 8, stk. 3

Fortrolige oplysninger vil kunne videregives, hvis det sker for at varetage private eller offentlige interesser, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrundet hemmeligholdelsen, herunder hensynet til den, oplysningen angår. Denne mulighed kaldes også ”værdispringsreglen” og videregivelse efter denne bestemmelse kan fx ske, hvis de sociale myndigheder har mistanke om overgreb mod børn og unge.

Udveksling af oplysninger i det tidlige eller forebyggende arbejde, serviceloven § 49 a

6

Man skal som udgangspunkt altid forsøge at indhente samtykke fra forældremyndighedsindehaveren til udveksling af oplysninger.

I de tilfælde, hvor det ikke er muligt at opnå samtykke eller, hvor det vurderes uhensigtsmæssigt fx fordi forældrene ikke ønsker at samarbejde, er problemførelse nægtende eller ikke er i stand til at varetage barnets tarv, giver Serviceloven § 49 a mulighed for at udveksle oplysninger om rent private forhold vedrørende barnets eller den unges personlige og familiemæssige omstændigheder, når udvekslingen af oplysninger er nødvendig som led i det tidlige eller forebyggende samarbejde om udsatte børn og unge.

Udveksling af oplysninger kan ske mellem skole, skolefritidsordning, sygeplejersker, sundhedsplejersker, læger, tandlæger og tandplejere ansat i den kommunale sundhedstjeneste, dagtilbud, fritidshjem og myndigheder, der løser opgaver inden for området for udsatte børn og unge.

Selvejende eller private institutioner, private klinikker eller friskoler, som løser opgaver for de ovenfor nævnte myndigheder er ligeledes omfattet.

Drøftelsen af en bekymring eller problemstilling vedr. et konkret barn eller ung kan ske én gang ved et møde. I særlige tilfælde kan der afholdes et opfølgende møde.

Mødet skal forsøge at afklare, om der er tale om et problem, der kræver en indsats, eller om bekymringen er grundløs. Det skal vurderes, om barnets eller den unges vanskeligheder bedst løses i de generelle tilbud som fx skole eller dagtilbud, eller om vanskelighederne er af en sådan karakter, at der er tale om et barn eller en ung der kan have behov for særlig støtte. Hvis det antages, at barnet eller den unge kan have behov for særlig støtte, skal der ske underretning til de kommunale myndigheder. Som underretter skal man ikke foretage en vurdering af, om barnet eller den unge vil kunne opnå særlig støtte efter Servicelovens regler. Det er kommunens opgave.

DEFINITION

Vold er en handling eller trussel, der uanset formål kan krænke en anden persons integritet, eller som skræmmer, smerter eller skader personen – uanset om personen er et barn eller en voksen. Volden kan have samme effekt på andre personer, der overværer eller overhører handlingen. Volden kan både være en bevidst handling eller en handling, der sker i affekt. Handlingen overskrider endvidere samfundets love og normer.

Uanset typen af vold, der begås mod et barn, så er der tale om, at barnet udsættes for en adfærd fra forældrene eller andre omsorgsgivere, som er ødelæggende for, eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet. Enhver form for vold bringer barnets udvikling og sundhed i fare.

Socialstyrelsen

Straffelovens bestemmelser vedrørende vold

8

De mest relevante paragraffer i Straffeloven vedrørende vold er:

STRAFPELOVEN

§ 244. Den, som øver vold eller på anden måde angriber en andens legeme, straffes med bøde eller fængsel indtil 3 år

§ 245. Den, som udøver et legemsangreb af særlig rå, brutal eller farlig karakter eller gør sig skyldig i mishandling, straffes med fængsel indtil 6 år. Har et sådant legemsangreb haft betydelig skade på legeme eller helbred til følge, skal dette betragtes som en særlig skærpende omstændighed

§ 245 a. Den, som ved et legemsangreb med eller uden samtykke bortskærer eller på anden måde fjerner kvindelige ydre kønsorganer helt eller delvis, straffes med fængsel indtil 6 år

§ 246. Har et legemsangreb, der er omfattet af § 245 eller § 245 a, været af en så grov beskaffenhed eller haft så alvorlige skader eller døden til følge, at der foreligger særdeles skærpende omstændigheder, kan straffen stige til fængsel i 10 år

Definition af seksualitet, WHO

9

DEFINITION

Seksualitet er en integreret del af ethvert menneskes personlighed. Den er et basalt behov, og et aspekt af det at være menneske, som ikke kan adskilles fra andre aspekter i livet.

Seksualitet er ikke synonymt med samleje. Det handler ikke om, hvorvidt vi har orgasme eller ej, og endelig er det ikke summen af vort erotiske liv. Dette kan være en del af vor seksualitet, men behøver ikke at være det. Seksualitet er så meget mere. Det er hvad der driver os til at søge kærlighed, varme, og intimitet. Den bliver udtrykt i den måde, vi føler, bevæger os på, rører ved og bliver rørt ved. Det er ligeså meget dette at være sensuel, som at være seksuel. Seksualitet har indflydelse på vore tanker, følelser, handlinger og samhandlinger og derved på vor mentale og fysiske helse. Og da helse er en fundamental menneskeret, så må også seksuel helse være en basal menneskeret.*

* T. Langfeldt & M. Porter (1986) *Sexuality and family planning. Report of a consultation and research findings*. WHO.

Definition af seksuelle overgreb

10

DEFINITION

- Den voksne udnytter barnets tillid.
- Det seksuelle overgreb krænker barnets integritet.
- Det er en handling, som barnet ikke kan forstå eller misforstår, og som barnet ikke er modent til at give samtykke til.
- Det seksuelle overgreb er udtryk for den voksnes behov og på den voksnes betingelser, eller et udtryk for børn og unge, der udsætter andre børn og unge for seksuelt grænseoverskridende adfærd.
- Det er en handling, som overskrider samfundets lovgivning og den almindelige moral.

*Kilde: SISO, inspireret af
Kempe, 1978 **

* Kempe, Henry C (1978) *Sexual Abuse, Another Hidden Pediatric Problem*. The 1977 C. Anderson Aldrich Lecture. Pediatrics Vol. 62 No. 3 September

Straffelovens bestemmelser vedrørende seksuelle overgreb 11

De mest relevante paragraffer i Straffeloven vedr. seksuelle overgreb er er:

STRAFFELOVEN

- Samleje eller andet seksuelt forhold end samleje med slægtning i nedstigende linje. Adoptionsforhold sidestilles med biologisk slægtskab. Samleje eller andet seksuelt forhold end samleje mellem søskende (§ 210)
- Voldtægt (§ 216)
- Samleje eller andet seksuelt forhold end samleje med et barn under 15 år – dog 18 år, hvis barnet eller den unge er betroet til undervisning/opdragelse (§§ 219, 222, 223 og 225)
- Køb af seksuelle ydelser fra personer under 18 år (§§ 224 og 225)
- Blufærdighedskrænkelser (blotteri, beføling, beluring, verbal uterlighed) samt optagelse, besiddelse og udbredelse af fotos/film osv. af personer under 18 år. (§§ 226, 232, 234 og 235)

Tegn og reaktioner på overgreb

12

1 ud af 5

Der findes ikke entydige tegn og reaktioner på, at et barn eller en ung har været udsat for vold eller seksuelle overgreb. Barnet/den unge kan i sin adfærd vise tegn på mistrivsel, og det er derfor et vigtigt element i opsporingen af vold og seksuelle overgreb mod børn/unge, at fagfolk er i stand til at se, tolke og handle på børn og unges tegn og reaktioner på mistrivsel.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at de tegn og reaktioner, der beskrives i det følgende også kan være tegn på andre former for mistrivsel fx tegn på forældrenes skilsmisse, alkoholmisbrug, dødsfald i familien osv.

Det vil altid være vigtigt at forholde sig undersøgende til de tegn og reaktioner et barn udviser, og analysere dem i de relationer og kontekster barnet/den unge indgår i.

Tegn og reaktioner på vold og seksuelle overgreb kan inddeles i tre kategorier: fysiske tegn, psykiske tegn, sociale og adfærdsmæssige tegn. Vær opmærksom på, at listen ikke er udtømmende.

Herefter følger fire ark, der beskriver mulige tegn og reaktioner for hhv.:

seksuelle overgreb

og

vold

FYSISKE TEGN

PSYKISKE TEGN

SOCIALE OG
ADFÆRDSMÆSSIGE
TEGN

FYSISKE,
PSYKISKE &
SOCIALE OG
ADFÆRDSMÆSSIGE
TEGN

Mulige tegn og reaktioner – seksuelle overgreb

12

2 ud af 5

FYSISKE TEGN

Småbørn

- Rødmen, irritation omkring kønsorganer, skede- og endetarmsåbning
- Smerte, kløe, udslæt omkring kønsorganer, skede- og endetarmsåbning
- Vaginal blødning, blødning fra kønsorganer og endetarmsåbning
- Blærebetændelse, skedekatar
- Blod i underbukserne
- Have svært ved at gå eller sidde
- Mave- og fordøjelsesvanskeligheder
- Klager over utilpashed
- Stoppe ting/objekter op i skede- og endetarmsåbning
- Ufrivillig vandladning, encoprese
- Revner i mundvige, sår i munden
- Pådragelse af seksuelt overførte sygdomme
- Synkebesvær, ubehag ift. bestemte fødevarer
- Usædvanlig kropslugt (sæd)
- Følger ikke normal vækstkurve

Mellemstore børn

Mellemstore børn vil udvise de samme fysiske tegn og symptomer som småbørn.

Herudover:

- Psykosomatiske klager over smerter i underlivet, hovedpine, mavepine m.m.
- Vanskeligheder med kropslig kontakt, berøring
- Mangelfuld eller overdreven personlig hygiejne

Teenagere

Teenagere vil udvise de samme tegn og symptomer som småbørn og mellemstore børn.

Herudover:

- Tidlig seksuel aktivitet
- Tidlig graviditet og abort
- Forsøg på at tilbageholde/skjule fysisk udvikling

Mulige tegn og reaktioner – seksuelle overgreb

12

3 ud af 5

PSYKISKE TEGN

Småbørn

- Humørsvingninger
- Tristhed
- Angst
- Uforklarlig gråd, skrigeture
- Mareridt, bange for at falde i søvn
- Udvide ligegyldighed, robotlignende adfærd
- Ensomhedsfølelse
- Isolation
- Reagerer ikke på opfordring på kontakt, trækker sig ind i sig selv/i en skal
- Mistillid til voksne
- Utryk tilknytning
- Dissociation
- Ukritisk i kontakten til andre

Mellemstore børn

Mellemstore børn vil udvise de samme tegn og symptomer som småbørn.

Herudover:

- Lav selvfølelse
- Magtesløshed
- Apati
- Skyldfølelse
- Skamfølelse
- Begyndende depression
- Indadvendthed

Teenagere

Teenagere vil udvise de samme psykiske tegn og symptomer som småbørn og mellemstore børn.

Herudover:

- Depression
- Mistillid til andre
- Manglende identitetsfølelse
- Forvirret omkring kønsidentitet
- Forøget skyld- og skamfølelse

Mulige tegn og reaktioner – seksuelle overgreb

12

4 ud af 5

SOCIALE OG ADFÆRDSMÆSSIGE TEGN

Småbørn

- Ændring i adfærd
- Seksualiseret adfærd
- Overdreven/tvangspræget onani
- Usædvanlig interesse i og viden om seksualitet ud over alders- og udviklingsmæssigt niveau
- Koncentrationsvanskeligheder fx ved leg og samvær med andre
- Leg med dukker, hvor seksuelle overgreb illustreres
- Regredierende adfærd, babysprog
- Udadreagerende, aggressiv adfærd, sparke, slå, bide
- Hyperaktivitet
- Frustration og vrede
- Frygt for og modvilje mod bestemte personer eller steder
- Umotiveret gråd
- Tavshed
- Påførelse af selvforskyldt smerte, banke hovedet ind i ting, trække i hår, skære i sin krop

Mellemstore børn

Mellemstore børn vil udvise de samme sociale tegn og symptomer som småbørn.

Herudover:

- Indlæringsvanskeligheder,

manglende koncentration

- Udvise voksen seksuel adfærd, gå forførende, flirtende
- Påfaldende påklædning
- Manglende blufærdighed eller overdreven blufærdighed ift. egen krop og i relation til omgivelserne
- Begyndende selvdestruktiv adfærd
- Tab af kompetencer
- Begyndende udvikling af beskyttelsesstrategier for at undgå seksuelle overgreb eller afsløring heraf
- Mobning
- Begyndende selvmordstanker

Teenagere

Teenagere vil udvise de samme tegn og symptomer som småbørn og mellemstore børn.

Herudover:

- Selvskadende adfærd, cutting, selvmordstanker- og forsøg
- Spiseforstyrrelser
- Alkohol og stofmisbrug
- Udvise pseudomodenhed
- Hemmelighedsfulde, skamfulde
- Udvikling af specielt kropssprog, kropsholdning

Mulige tegn og reaktioner - vold

12

5 ud af 5

I nedenstående oversigt beskrives en række forskellige mulige tegn og reaktioner på vold. Der skelnes mellem fysiske, psykiske og sociale/adfærdsmæssige tegn og reaktioner.

FYSISKE TEGN

- Mærker efter slag
- Brandmærker
- Sår på kroppen
- Mærker efter kvælningsforsøg
- Brud på arme og ben, kraveben eller andre knoglebrud
- Symptomer på shaken baby syndrom
- Hyppige skadestuebesøg
- Psykosomatiske klager
- Vanskeligheder med kropslig kontakt, berøring
- Søvnvanskeligheder

PSYKISKE TEGN

- Psykiske tegn
- Tristhed
- Indadvendthed
- Ensomhedsfølelse, føler sig anderledes
- Isolation
- Utryk tilknytning
- Mistillid til voksne
- Dissociation
- Lav selvfølelse
- Hjælpelessness, magtesløshed
- Skyldfølelse, skamfølelse
- Begyndende depression
- Manglende identitetsfølelse
- Svært ved at løsrive sig fra forældre/løsrive sig for hurtigt
- Post Traumatisk Stress Disorder (PTSD)

SOCIALE OG ADFÆRDSMÆSSIGE TEGN

- Koncentrationsvanskeligheder ift. leg og samvær med andre
- Leg med fx dukker, hvor vold illustreres
- Vanskeligheder med impuls kontrol
- Indlæringsvanskeligheder
- Tab af kompetencer
- Udadreagerende, aggressiv adfærd
- Følelse af frustration og vrede
- Hyperaktivitet, hypersensitivitet
- Angst
- Selvdestruktiv og selvskadende adfærd
- Udvikling af beskyttelsesstrategier for at undgå vold eller afsløring heraf
- Overtilpassethed
- Vanskeligheder med at regulere følelser

Begrebet grooming kommer fra engelsk og kan oversættes med grænsenedbrydningsproces.

Langt de fleste overgreb bliver begået af en person, som barnet kender. Overgrebet finder altså sted på baggrund af, at der er opbygget en relation mellem barnet og den voksne krænker. Den voksne krænker/udsætter barnet for en groomingproces:

DEFINITION

Begrebet grooming anvendes om den proces, hvor krænkeren bearbejder, overtaler, forfører og manipulerer et barn eller en ung til at medvirke i seksuelle aktiviteter. Der er tale om en proces, hvor krænkeren gradvist opbygger en relation. En relation, som senere gør det muligt at udsætte barnet for et seksuelt overgreb. Den manipulation og gradvise nedbrydning af barnets grænser, der finder sted, kan være en langvarig og skjult proces. Det er vigtigt, at fagpersoner har viden om og kan identificere denne proces i arbejdet med at opspore og forhindre seksuelle overgreb.*

* Finkelhor, David (1984) *Child Sexual Abuse, New Research and theory*. Free Press, New York. David Finkelhor har opstillet fire forhåndsbetingelser, der går forud for et seksuelt overgreb.

Overgrebspakken – børn skal altid beskyttes

Overgrebspakken er Social og Indenrigsministeriet samlede indsats til beskyttelse af børn og unge mod overgreb.

www.socialstyrelsen.dk/projekter-og-initiativer/born/overgrebspakken